

Munich Personal RePEc Archive

Construction materials and construction influential factors in Latvia

Skribans, V.

Riga Technical University

2000

Online at <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/16357/>

MPRA Paper No. 16357, posted 20. July 2009 / 21:33

BŪVMATERIĀLU RAŽOŠANAS UN BŪVNICĪBAS IETEKMĒJOŠIE FAKTORI LATVIJĀ

V. Skribans

Latvijā pārejas periods ir saistīts ar rūpniecības krīzi, tai skaitā ar krīzi būvniecībā, būvmateriālu ražošanā. Būvmateriālu ražošanas krīzes galvenie iemesli ir sekojošie:

- strauja pieprasījuma krišanās gatavās produkcijas tirgū;
- prasību paaugstināšana uz produkcijas kvalitāti un sortimentu;
- pieprasījuma struktūras izmaiņa uz būvmateriāliem;
- konkurētspējīgas produkcijas ražošanas nespēja kā augsto izmaksu, tā arī kvalitātes nodrošinājuma dēļ.

Būvmateriālu ražošanas nozares attīstību ietekmē šādas faktoru grupas:

1. dabas resursu esamība;
2. dabas resursu un materiālu eksporta un importa iespēja un pastāvēšana;
Materiālu eksports un imports veidojas pateicoties ārējai un iekšējai pieprasījuma iedarbībai.
3. iekšējās vajadzības produkcijas patēriņā.

Jāatzīmē, ka dabas resursu esamības faktors pastāv vienmēr un nav atkarīgs no ekonomiskām formām. Tomēr tas ietekmēt rūpniecības attīstību. Rūpniecības krīzes apstākļos dabas resursu vērtība nesamazinās, jo dabas resursu lielākā daļa ir neatražojama. Latvijā būvniecības resursi ir koksne un neorganiskie minerālie resursi. Minerālo resursu esamība parādīta 1. tabulā.

1. tabula

Izplatītāko derīgo izrakteņu krājumi[4]

Derīgie izrakteņi	Mērvienība	Rūpnieciskie krājumi
Māls cementrūpniecībai	milj. t	37, 3
Māls ķieģelrūpniecībai	Milj. m ³	79, 8
Ģipšakmens	milj. t	53, 4
Kvarca smilts stikla rūpniecībai	milj. t	5, 0
Smilts kopā	Milj. m ³	288, 7
Dolomīts	Milj. m ³	192, 5

Šie resursi dod iespēju ražot tādus produktus kā stikls, ķieģeļi, flīzes (sk. 2. tabulu).

2. tabula

Materiālu produkcijas ražošana[4]

Nosaukums	Izlaide, t. Ls	
	1997. g.	1998. g.
Stikla izstrādājumi	7827,5	10335,9
Keramikas izstrādājumi	1375,3	1410,2
Māla ķieģeļi, flīzes u.c. apdedzinātie būvmateriāli	3229,8	3135,0
Cements, ģipsis, kaļķis	6832,0	9244,2
Betona, ģipša, cementa izstrādājumi	11548,8	13119,4

Latvijā 1998. gadā izstrādāta būvkoksne 850 t. km³ apjomā un izstrādātas koksnes apjoms katru gadu palielinās par 10-25%[10]. No koksnes saražoto gatavo būvniecības izstrādājumu (paneļi u.c.) kopējais apjoms 1998. gadā sastāda 244,7t.m², no tiem 68309m² ir parkets. Šajā gadā

saražotas sintētiskās caurules - 322,2 t.gab. un sintētiskie materiāli (linolejs, kovrolins u.c.) - 32,3 t.m². [CSP npublicēti dati]

Būvmateriālu rūpniecību un tās potenciālās iespējas var novērtēt analizējot ražotājus un to veikumu. Veiksmīgākie uzņēmumi Latvijā, kuri daļēji eksportē produkciju uz ārzemēm, ir: a/s “Valmieras stikla šķiedra”, a/s “Lode”, a/s “Brocēni”, a/s “Sauriešu būvmateriāli”, SIA “Grīziņkalns-2”, SIA “Siguldas bloks”, a/s “Siguldas būvmeistars” u.c. Dotajā brīdī Latvijā darbojas 12 lieli uzņēmumi (strādājošo skaits virs 100), tik pat vidējie uzņēmumi (strādājošo skaits 25-100) un aptuveni 50 mazie uzņēmumi (strādājošo skaits mazāk par 25). No visiem uzņēmumiem aptuveni puse – 37 uzņēmumu, ražo dažāda veida mazgabarīta betona izstrādājumus, tajā skaitā trotuāra flīzes, apmales akmeņus u.c.[4]

Pētījot statistiskus avotus (pamatojas uz datiem par materiālu iegūvi, tās eksporta un importa bilances) autors noskaidroja Latvijas būvmateriālu ražošanas struktūru (3. tabula). Materiālu eksporta un importa jautājumi apskatīti vēlāk.

3. tabula

Būvmateriālu ražošanas struktūra Latvijā

Grupa	Īpatsvars kopēja vērtībā, %
Pamatmateriāli sienu būvēšanai	39,4
Javas (apdares smilts, cements, šuvju aizpildītāji u.c.)	22,7
Apdares materiāli u.c. tajā skaitā:	37,9
1. logi un durvis	20,1
2. grīdas segumi	2,2

Pēc būvmateriālu ražošanas sertifikācijas centra ekspertu novērtējuma, Latvijā tiek ražoti tikai 25% no patērētājiem materiāliem, pārējie 75% tiek importēti. No citas puses, daļa no saražotiem Latvijā materiāliem tiek eksportēti. A/S “Valmieras stikla šķiedras” sintētiskie materiāli tiek eksportēti uz Krieviju, ES; a/s “Lode” un a/s “Brocēni” eksportē līdz 20% no saražotās produkcijas (ķieģeļus, betona blokus, keramiku), tai skaitā uz Lietuvu (70% no eksporta). Eksporta un importa lielumi, to balanss arī ietekmē būvmateriālu rūpniecības tirgu attīstību Latvijā. Eksporta un importa lielumi pēc materiālu pamat grupām un to izmaiņas laika periodos parādīti 4. tabulā

4. tabula

Galveno būvmateriālu eksports un imports[9]

Grupas nosaukums	Eksports, t. Ls		Imports, t. Ls	
	1997. g.	1998. g.	1997. g.	1998. g.
Koksne un tās izstrādājumi	288509	358435	10964	15360
Akmens, ģipša, cementa izstrādājumi	16851	20009	35704	43535
Sintētiskie materiāli	63609	62375	172169	208189

Jāatzīmē, ka zāgmateriālu eksports būtiski ietekmē Latvijas ekonomiku. Zāgmateriālu eksports sastāda 40% no visa Latvijas eksporta. 1998. gadā koksnes eksports palielinājās par 6,3%, galvenokārt uz zāgmateriālu īpatsvara palielināšanas rēķina. Savukārt, samazinājās īpatsvars izstrādājumiem no koksnes ar augstu pievienoto vērtību, t.i.; finiera eksports samazinājās par 0,8 milj. Ls, koku plākšņu par 1,8 milj. Ls [9]. Tas liecina par primāro rūpniecības attīstību, kur koksnes apstrāde ir virzīta eksporta ekonomiskai lietderībai un ērtībai.

Eksportējamie un importējamie vienas grupas materiāli atšķiras pēc apstrādes pakāpes un kvalitātes. Attiecībā uz koksni, Latvija eksportē neapstrādātos zāgmateriālus, bet importē tādus izstrādājumus kā parkets. Kā bija atzīmēts iepriekš, no būvmateriāliem kuri ražoti no minerālvielām, eksporta pamatdaļu sastāda ķieģeļi un mazgabarīta bloki, bet Latvija importē

keramikas un akmens flīzes. Latvijā saražotās flīzes un bloki pēc eirostandartiem atbilst 2. šķirai, tām ir vizuālās novirzes no prasītā zīmējuma vai krāsu kombinācijas, bez tehniskajām novirzēm. Zemo cenu dēļ Latvijā ražotās flīzes daļēji ir konkurētspējīgas vietējā tirgū un citās Baltijas valstīs. Vietējo un importa flīžu faktiskā savstarpējā attiecība parādīta 5. tabulā.

5. tabula

Flīžu tirgus Latvijā, m²[6]

Ražotājs	1995. g.	1996. g.	1997. g.	1998. g.
“Brocēnu” flīzes	112992	132200	162904	170300
Importētas flīzes	403725	541203	709754	992126

Salīdzinot importa un vietējo flīžu naturālos apjomus jāievēro to starpība cenās. Importa flīžu vidējais cenu līmenis par 50% augstāks nekā vietējo flīžu vidējais cenu līmenis. Flīžu imports galvenokārt sastāv no divām lielām grupām: no poļu flīzēm, kuras ir tuvas Latvijas flīzēm pēc cenas un kvalitātes, un itāļu, spāņu flīzēm ar augstu kvalitāti un lielāku cenu.

Izvēloties vietējos vai importa būvmateriālus, jāievēro šādus faktorus:

- kvalitātes prasības uz Latvijā ražotiem pamatmateriāliem, kurus izmanto sienu celtniecībā, ir augstākas nekā uz importa analogiem;
- kvalitātes prasības uz importa apdares materiāliem ir augstākas nekā uz Latvijā ražotiem analogiem;
- importa materiāli daļēji neatbilst vietējiem klimatiskajiem apstākļiem, vietējām tradīcijām un būvniecības modernai praksei. Tās nozīme, ka ārzemju ražotāji dažreiz cenšas pārdod Latvijā Eiropā konkurentnespējīgus materiālus, neveicot Latvijas tirgus pieprasījuma pētījumus, bet cenšas pārdod saražotas preces, nelikvīdus krājumus.
- importa materiāli ir ievērojami dārgāki;
- pērkot importa materiālus, var rasties problēmas, saistītas ar nepieciešamību papildpirkumā.

Vislielākais īpatsvars materiālu importā ir apdares materiāliem. Tas ir saistīts kā ar vietējo apdares materiālu zemo kvalitāti, tā arī ar citu grupu materiālu transportēšanas nelietderīgumu lielos attālumos. Pētojojot Centrālās Statistiskās Pārvaldes datus (kurus CSP ņem no muitas pārvaldes), kā arī citus nepublicētus avotus autors noskaidroja būvmateriālu importa struktūru Latvijā, kuru atspoguļo 6. tabula.

6. tabula

Importa būvmateriālu struktūra

Grupa	Īpatsvars kopēja vērtībā, %
Pamatmateriāli sienu būvēšanai	-
Ķiļas (apdares smiltis, cements, šuvju aizpildītāji u.c.)	0 (noapaļots)
Apdares materiāli u.c. tajā skaitā:	100(noapaļots)
1. logi un durvis	25
2. grīdas segumi	29

3. un 6. tabulās, apdares materiālu grupā, atsevišķi izdalīti grīdu segumi, logi un durvis. Tas ir visdārgākās preču grupas ar augstu pievienoto vērtību, kurām nepieciešams noteikts iekārtu un ražošanas līmenis. Grīdu seguma importu, pēc veidiem Latvijā, un to ražošanas struktūru Eiropā raksturo 7. tabula.

Importa struktūra Latvijā, pēc grīdu seguma veidiem, atbilst ražošanai un patērēšanai Eiropā, izņemot naturālo linoleju. Tas ir samērā jauns produkts Eiropā, un absolūti jauns Latvijā. To izplatīšana ir sarežģīta salīdzinoši augsto cenu dēļ un pieprasījuma konservatīvisma dēļ.

Logu un durvju grupa 3. tabulā sastāv no precēm, kuras pilnībā ražo Latvijā, izmantojot tikai stiklu un koku, un 6. tabulā no materiāliem, kurus sagatavo ražošanai ārzemēs. Latvijā nav vienotu logu un durvju standarta. Tā dēļ šī produkcija tiek piegādāta pa lokāliem kanāliem individuālā kārtā, un importēt gatavos logus un durvis nav iespējams. 6. tabulā ir uzskaitīti Latvijā ievadamie plastikāta un alumīnija logi un durvis, precīzāk to komplektējošo materiālu nosacīta vērtība.

7. tabula

Grīdas segumu struktūra

Nosaukums	Imports 1998. gadā, m ² , %*	Ražošana Eiropā 1998. gadā, m ² , %	
		Firma "Sommer"***	Firma "Forbo"[7]
Mīkstie segumi (kovrolins)	26	50	20
PVC un vinils	41	31	33
Parkets	1	4	3
Lamināts		5	-
Keramika	31	23	-
Naturālais linolejs	1	2	37
Citi	-	3	7
Kopā	100	100	100

*CSP nepublicēti dati

**Koncerna "Sommer" nepublicēti dati

Būvmateriālu pieprasījumu nosaka šādi tiešie un netiešie faktori:

- kopējais investīciju apjoms būvniecībā, būvniecības apjomi;
- būvniecības struktūra, specifika, tajā skaitā izmantojamā būvniecībā citu resursu vērtība, t.i. elektroenerģija, darba apmaksa u.c.;
- būvniecības konjunktūra, būvprojektu realizācijas ass stāvoklis;
- valsts regulēšana, visu būvmateriālu nepieciešamā sertifikācija;
- spekulatīvie faktori, kuri saistīti ar būvniecības sezonu.

Pēdējiem diviem faktoriem pieprasījumu formēšanā ir vismazākā ekonomiskā nozīme un tie neietekmē būvmateriālu nozares attīstību, tādēļ dotajā darbā netiek apskatīti.

Būvniecības daļa Latvijas IKP 1998. gadā sastādīja 5,4%. Būvniecības apjoms 1997. un 1998. gados palielinājās par 7,9% un 11,2%, vai salīdzinot ar 1996. gadu no 238,1 milj. Ls līdz 278,1 milj. Ls un līdz 343,5 milj. Ls atbilstoši. Investīcijas būvniecībā 1997. gadā sastādīja 18,7 milj. Ls, 1998. gadā 24,2 milj. Ls. Valsts uzņēmumi veica tikai 3% no visiem būvniecības darbiem. Aptuveni 2/3 no kopējā būvniecības apjoma sastādīja remonts un restaurācija. Salīdzinoši zems bija dzīvojamo māju būvniecības apjoms – 6%, bet ir prognozēta šā rādītāja pieauguma tendence. Ir pārtraukta daudzstāvu tipa dzīvojamo māju būvniecība [2;5;10;11].

Pēdējos 2-3 gados Latvijā parādījās jaunas būvniecības tehnoloģijas, izmantojot bezpaneļu metodes. Ir uzbūvētas dažas monolītu daudzstāvu celtnes: autostāvvietas un ofisa ēkas. Dotās tehnoloģijas ļauj būvēt lielas telpas bez sadalījuma ar nesošām sienām. Tas, savukārt, dod neierobežotas iespējas telpu plānošanai un apdarei. Tirdzniecību, noliktavu un rūpniecības telpu būvēšanā plaši izmanto vieglus konstruktīvus materiālus: kad uz betona karkasa uzstāda metāliskus vai plastikāta paneļus un konstrukcijas nodrošina pret aukstumu ar minerālvati. Doto tehnoloģiju ekonomiskā priekšrocība ir kapitālizmaksu pazemināšana būvniecībā, samazinās būvniecības laiks, jaunas platības ātrāk tiek nodotas ekspluatācijā un atmaksājas. Pēc nodoto ekspluatācijā objektu skaita, nedzīvojamās celtnes dominē, veidojot 65% vai 4687

celtnes. Otrā dominējošā grupa – viendzīvokļa dzīvojamās mājas vai privātmājas, apmēram 35% vai 2297 ēkas. Vēl ir uzbūvētas 53 citu tipu celtnes[1].

Šādu būvniecības struktūru nosaka šādi faktori:

1. Padomju laikos sakarā ar iedzīvotāju pieaugumu Latvijā bija nepieciešams ātri risināt tā saukto “dzīvokļu jautājumu”. Masveidīgi tika būvētas daudzstāvu paneļu mājas. Pēc neatkarības atgūšanas, pēc vieniem avotiem, uzbūvēto māju daudzums pilnībā apmierināja pieprasījumu dotajā segmentā[8], par to liecina tāda statistika, ka Latvijā palika 130 dzīvojamās mājas, kuras nav uzceltas līdz galam[3]. No otras- puses jaunas daudzstāvu paneļu mājas netiek būvētas līdzekļu trūkuma dēļ. Jāatzīmē, ka dzīvokļa cena padomju laikos uzbūvētā paneļu mājā 2- 3 reizes zemāka par dzīvokļa pašizmaksu 1999. gadā pabeigtā mājā. Paneļu mājas sāks būvēt tikai tad, kad jaunas ēkas tirgus vērtība būs augstāka nekā tās būvēšanas izmaksas.
2. Nekustāmā īpašuma stāvoklis ar laiku pasliktinās. Celtnes prasa kapitālo vai kosmētisko remontu. Lai saglabātu nekustāmo īpašumu normālā stāvoklī, nedrīkst pārtraukt remonta darbus. Ar šo var paskaidrot remontu un restaurācijas darbu lielu daļu Latvijas būvniecībā, tas ievērojami diktē pieprasījumu uz būvmateriāliem.
3. Nekustāmā īpašuma tirgū praktiski nav viendzīvokļu māju. Viendzīvokļa māja t.i. māja kura paredzēta vienas ģimenes dzīvošanai. Padomju laikos viendzīvokļa mājās dzīvoja neliela tautas daļa. Tagad palielināties pieprasījums uz viendzīvokļa mājām, paplašinājušās būvniecības iespējas tās realizācijai. Būvējot viendzīvokļa mājas, ļoti svarīga ir individuālo rādītāju ietekme. Pie skaitliski liela uzbūvēto māju daudzuma, būvmateriālu patērēšanas apjoms šajā segmentā ir nenozīmīgs.
4. Dotajā momentā Latvijas infrastruktūra ir attīstīta nepietiekoši. Ievērojamu daļu būvniecībā aizņem tādi infrastruktūras objekti kā: daudzlīmeņu autostāvvietas, lielie tirdzniecības kompleksi, noliktavas, automobiļu degvielas uzpildes stacijas, transporta celtnes, sakaru līnijas. Dotajās nozarēs būvniecība tiek veikta ar ārzemju investīciju palīdzību, tiek izmantotas modernākās būvniecības tehnoloģijas. Tradicionālie materiāli, kurus ražo Latvijā, izmanto tikai nesošo konstrukciju būvniecībā.

Izejot no faktiskās būvniecības, tajā skaitā remontdarbiem, autors novērtēja vajadzību pēc materiāliem Latvijā (8. tabula). Materiālu vajadzību lietderīgi salīdzināt ar materiālu ražošanu Latvijā (3. tabula), un importu (6. tabula).

8. tabula

Latvijas būvniecībai nepieciešamo materiālu struktūra

Grupa	Īpatsvars kopēja vērtībā, %
Pamatmateriāli sienu būvēšanai	9
Javas (apdares smilts, cements, šuvju aizpildītāji u.c.)	7
Apdares materiāli u.c. tajā skaitā:	84
1. logi un durvis	28
2. grīdas segumi	38

Tātad, būvmateriālu ražošanas nozares attīstība ir atkarīga no dabas resursu esamības, resursu un materiālu eksporta – importa iespējām un pārstāvēšanas, un iekšējā pieprasījuma uz produkciju. Iespējas Latvijas būvmateriālu rūpniecības attīstībai, ir parādītas 9. tabulā.

9. tabula

Darbības, kuras ir nepieciešamas Latvijas būvmateriālu rūpniecības attīstībai

Materiāli	Materiālu ieguve	Ražošanas /apstrāde	Eksports	Imports	Pielietojama
1	2	3	4	5	6
Pamat-	iespējama pēc	subsīdēt ar	pēc iespējas	—	efektīvāku

materiāli	nepieciešamības	valsts palīdzību	palielināt uz Lietuvu, Igauniju		izmantošanas ceļu meklēšana
Javas	iespējama pēc nepieciešamības	subsidēt ar valsts palīdzību, paaugstināt apstrādes kvalitāti	pēc iespējas palielināt uz Lietuvu, Igauniju	regulēt ar valsts palīdzību	—

9. tabulas turpinājums

1	2	3	4	5	6
Apdares materiāli u.c. tai skaitā:					
Keramika	iespējama pēc nepieciešamības	subsidēt ar valsts palīdzību, paaugstināt apstrādes kvalitāti	pēc iespējas palielināt uz Lietuvu, Igauniju	regulēt, ierobežot analogisko keramikas ievešanu	paplašināt sfēru, pielietojot vietās ar vairāku cilvēku plūsmu
Zāģmateriāli	samazināt ar valsts regulēšanu	subsidēt gala produkta ražošanu, paaugstināt apstrādes kvalitāti	neapstrādātiem samazināt ar valsts regulēšanu, eksportēt gatavo produkciju	stimulēt neapstrādāto materiālu ievešanu	neizmantot aizstājējus
Logi un durvis	iespējama pēc nepieciešamības (naturāliem)	subsidēt	eksports pēc pasūtījuma	regulēt	plaša stikla, koka, metāla izplatīšana
Grīdas segums	iespējama pēc nepieciešamības (naturāliem)	subsidēt, paaugstināt apstrādes kvalitāti, pārveidot ražošanu	pēc iespējas naturālo produktu eksports	regulēt, ierobežot analogisko produktu ievešanu	paplašināt, izmantot vietējo naturālo produktu kā aizstājēju

Latvijas būvmateriālu rūpniecības attīstībai visvairāk traucē:

- neregulējama vērtīgākā būvmateriāla - koksnes izvešana;
- importa materiālu neierobežota ievešana, kuri dažreiz neatbilst pieprasītai kvalitātei;
- ražotāja aizsardzības mehānisma neesamība.

Lai attīstītu Latvijas būvmateriālu rūpniecību, nepieciešams maksimāli pilnīgi veicināt vietējo resursu pielietojšanu, izmantot to priekšrocības: cenu un kvalitāti. Paaugstināt izgatavojamās produkcijas kvalitāti, asortimentu, izmantot ražošanā modernākās tehnoloģijas. Salīdzinot ar Eiropas un citām rūpnieciski attīstītajām valstīm, Latvijas priekšrocība ir darba spēka un izejmateriālu zema vērtība. Nepieciešams izstrādāt rūpniecības subsidēšanas mehānismus, vietējā tirgus atbalstu un aizsardzību no importa precēm. Nepieciešams veikt tirgus pastāvīgo monitoringu, lai atklātu un apmierinātu jebkādas pieprasījuma izmaiņu svārstības. Nepieciešams ne tikai uzlabot ražošanas kvalitātes un kvantitātes rādītājus, bet arī veikt pilnu

veicinošo pasākumu kompleksu atsevišķos ražošanas līmeņos, ražošanas uzņēmumos, nozarēs un valstī.

LITERATŪRA

1. Celtne.- 1999.- marts.
2. Celtne.- 1999.- jūnijs.
3. Celtne.- 1999.- jūlijs.
4. Celtne.- 1999.- augusts.
5. Dienas Bizness.- 1999.- 30. augusts.
6. Dienas Bizness.- 1999.- 25. oktobris.
7. "Forbo" koncerna gada pārskats.- 1998.
8. Konjunktūras un patērētāju apsekojumu rezultāti.- 1999. g. 1 ceturksnī.
9. Latvijas arējā tirdzniecība.- 1998.- N 4.
10. Latvijas statistikas gadagrāmatas par 1997; 1998.
11. Latvijas statistikas ikmēneša biļeteni par 1997; 1998.

Valērijs Skribans, doctorate, Riga Technical University, valerij_skriban@hotmail.com

Skribans V. Būvmateriālu ražošanas un būvniecības ietekmējošie faktori Latvijā.

Darbā izpētīta šodienas situācija Latvijas būvniecībā, būvmateriālu ražošanā, nekustāmā īpašuma tirgū. Formulēti būvmateriālu ražošanas krīzes un attīstību ietekmējošie faktori. Apkopoti dati par resursu krājumiem, ieguvī, būvmateriālu ražošanu, eksportu un importu, pielietojanu un nepieciešamību Latvijā. Analītiskā veidā izstrādāta darbības matrica, ar kuras palīdzību iespējams uzlabot situāciju konkrētās būvmateriālu ražošanās, visā nozarē kopumā. Doti secinājumi, kas jādara lai attīstītu būvmateriālu ražošanas nozari.

In work are analysed situation in Latvian building, building material producing, in real estate market. Show on building material producing influential factors. Analysed statistic about building material produce and using in Latvia. Work out matrix, which help to develop produces and building material branch.

В работе исследована ситуация в Латвии в строительстве, производстве строительных матереалов, на рынке недвижимости ◦Сформулированны влияющие на промышленность строительных матереалов факторы ◦Обработанны данные о производстве и использовании строительных матереалов в Латвии ◦Разработанна матрица действий необходимых для розвития отдельных производств и всей отрасли в целом.